

a nappalt — mihaszna” (Költészet). Tamás Menyhért verskötetét nemzedékének jelentős teljesítményei közt tarthatjuk számon. Tehetsége, gondolat- és élménybősége, kiküzdött versfegyelme alkalmassá teszi új költői régiók meghódítására. (*Szépírodalmi, 1974.*)

CS. VARGA ISTVÁN

George Bariț, magyar levelezése

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE IOAN CHINDRIȘ, ÉS KOVÁCS FERENC

A kötet gondozói „a valamikor megválaszolatlan kérdésekre” a válasz lehetőségét kínáló üzenetek foglalatoként nyújtják a mának Bariț magyar levelezését. Annak, aki élni akar a válasz lehetőségével, kitűnő bevezetés és gondos jegyzetek mutatják be a konkrét történelmi helyzetet, amelyben ennek a most először közlésre kerülő levelezésnek a gondolatai születtek.

E levelek címzettjét történetírásunk a brassói román kereskedőpolgárság képviselőjeként, mindenekelőtt a modern román politikai sajtó megteremtőjeként tartja számon. Szava már csak azért is súlyosan esett latba mindenütt, mert a múlt század 30-as éveitől a 60-as évek közepéig (közben néhány évet leszámítva) talán ő volt az egyetlen, de mindenesetre a legjelentősebb erdélyi román értelmiségi vezéregyéniség, akit nem kötött sem az egyházi értelmiség, sem az állami hivatalnokok véleménynyilvánítását korlátozó és torzító fegyelem. A politika útjain annak a ténynek a felismerése vezette, amit az 1880-as évek elején így fogalmazott: „Csakis együtt és közösen lehet megoldani a társadalmi és politikai problémákat Erdélyben.” Nemcsak azért, mert szerinte is „a sajátképpen román nép a magyarral mindenkor jó barátságban élt”, hanem azért is, mert őszinte, tartós együttműködést ígérő törekvések magyar részről is kibontakoztak. Erre tanúbizonyság ez a levelezés is, amely főleg a 60-as évek román—magyar közeledésének az eddig ismertnél több részletét tárja fel. Tanúsítja azt, hogyha a távolságokat nem is sikerült áthidalni, az eszmék érintkezése és az őszinteség közelebb hozott. Hiszen nem egy passzus olvasásakor alig tudná az olvasó a címzettet a feladótól megkülönböztetni; amikor a Deák-párthoz csatlakozó egykori emigráns utazó Wass Samu (Bariț barátja) a nemzeti érdekegyesítés szükségességéről ír, vagy Gál János közigazdász politikus a nemzeti együttélésnek azt a követelményét fejté ki, hogy „... bármely nemzetiség, ha minoritásban van is, szent, és a törvény védelme alatt álljon, s jogai méltányoltassanak”, „... a nemzetiségi jogoknak teljes biztossága, ez egyedül hozhatja meg a polgári boldogságot.”

Bariț válaszként Svájc példájával érvelt. Hasonlatával is annak lehetőségét és szükségességét akarta kifejezésre juttatni, hogy — a történelmi joggal való érvelés mellőzésével — Erdélyben az erdélyi nemzetek önrendelkezésének érvényesítésével kell lerakni a jövő alapjait, a teljes nemzeti egyenjogúság és a széleskörűen értelmezett demokratizmus jegyében. Az 1863-as erdélyi országgyűlésen való részvétel igénye választotta el magyar levelezőtársaitól, akik a magyarországi passzív ellenálláshoz csatlakozva, Erdély és Magyarország 1848-as uniójának újraelismeréséhez ragaszkodtak. Liberalizmusában következetes; az erdélyi országgyűlés hatásköre kiterjesztésének követelése viszont az udvar politikáját kritikátlanul követő irányzattal fordította szembe. A fejlemények őt, az erdélyi román közvélemény túlnyomó többségétől rövid időre kiközösített politikust igazolták. Az udvar mint kicsorbult kardot dobta félre az erdélyi román nemzeti mozgalmat. Inkább a Deák-párttal egyezett ki.

Bariş viszont a Kossuth-emigrációval együttműködő függetlenségi mozgalom felé kereste a közös küzdelem útjait, elfogadva annak nemzeti érdekegyesítő programját. E mozgalmak letörése után élete végéig a románság passzív ellenállásának szükségességét hirdette.

Közéleti, majd tudományos tevékenységével azonban a nézeteit nem osztó kortársai elismerését is kivívta. Sokan kértek tőle tanácsot, véleményt, információkat: a román és német nyelv kolozsvári egyetemi oktatásáért röpiratot író Mátrai Ernő, a régész Torma Zsófia, az erdélyi hírlapírás történetén dolgozó Jakab Elek, a nemzeti megbékélést hirdető Mocsáry Lajos.

A kötet gondozói joggal mutatták be már két évvel ezelőtt a kolozsvári Utunk hasábjain Bariş magyar levelezését a 19. század második fele erdélyi történetének „bevezetéseként”. Olyan állásfoglalásokat ismerünk meg belőle, amelyek fényénél a nemzetiségi kérdés későbbi megoldási módozatairól alkotott értékítéletek nagyon is kétségessé válnak. S ha igaz, hogy jelenünk-jövönk akarva-akaratlanul épül múltunkra, az őszinteség és egymás iránti tisztelet, a problémák tudatosítása feladata a történetírásnak. Ennek a kötetnek ez az igazi érdeme. (*Kriterion*, 1974.)

MISKOLCZY AMBRUS

Váradi-Sternberg János: Utak, találkozások, emberek

Hídépítők vagyunk — tudatosította mintegy három éve egyik cikkében Jurij Skrobinec, a magyar költészet ukrán tolmácsa a kárpátaljai ukrán és magyar szellemiség egyik legfontosabb feladatát. Értelmiségünk többé-kevésbé folyamatosan immár egy évszázada végzi ezt a munkát, igaz, legtöbbször csak a szépirodalmi fordítások szintjén. A szellemi híd pilléreit alapozó kapcsolattörténeti tanulmányok inkább alkalmyszerűek voltak. Jubileumok, alkalmi kiadványok adtak teret számukra.

Kivételesen Váradi-Sternberg János ungvári történész munkássága. Már 1971-ben megjelent könyvének, az *Utak és találkozások*nak tucatnyi tanulmánya is bizonyítja: szerzőjük az orosz—ukrán—magyar kapcsolatok történetének tervszerű feldolgozására törekszik. A hasznos és szükséges könyvecske sikere arra biztatta a Kárpáti Könyvkiadót, hogy immár a Gondolattal közösen, nagyobb példányszámban és terjedelemben adja ki újra. A könyv bővített kiadásáról van tehát szó? Többről. Az *Utak, találkozások, emberek* — mint a címváltozat is mutatja — új könyv, amely továbbépíti az előző kötet témavilágát. Míg az 1971-es kiadás az orosz—ukrán—magyar történelmi és kulturális kapcsolatok néhány érdekes mozzanatát villantja fel, a mostani kiadásban a tanulmányok összessége átfogóbb szintézis felé közelít. Egyedül az előző könyvben is kerek egészet alkotó, a forradalmi kapcsolatok felderítetlen tényeit, vonatkozásait tárgyaló fejezet került változatlanul az új kötetbe.

Az *Utak, találkozások, emberek* első fejezete, a Híradások, utazók, diákok azt vizsgálja, mit tudtak Magyarországról a XVIII. században és a XIX. század elején Oroszországban, hogyan, milyen forrásokból értesültek az ország politikai és társadalmi eseményeiről. A fejezet legjelentősebb tanulmánya — s az előző kiadáshoz képest talán a könyv legnagyobb nyeresége — A Rákóczi-szabadságharc eseményei az egykorú orosz hírlap hasábjain. Az első nyomtatott orosz hírlap, a Vjedomosztyi (Közlemények) 1703. január 2-ától jelent meg. Ez a lap elég részletesen és gyakran ismertette a magyarországi eseményeket. Természetesen — követi jelentések és nyu-